

Юлія БЛУДОВА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології, по-
чаткової освіти та освітнього менеджменту,
Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0001-6338-0571>

Олена ІЛЬІНА

кандидат педагогічних наук, старший викла-
дач кафедри педагогіки, психології, почат-
кової освіти та освітнього менеджменту,
Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0003-1951-4311>

Ключові слова: пізнавальний інте-
рес, пізнавальна активність, здобувачі
вищої освіти, квест-технологія, освітній
квест, активність.

*Формування та розвиток пізна-
вального інтересу здобувачів вищої
освіти належить до актуальних
тем сучасної педагогічної науки та
практики. Від якості навчання як
діяльності залежить результат
навчання, розвитку та вихован-
ня здобувачів освіти, здійснення
принципу активності в навчанні
має значення, оскільки навчання
та розвиток мають діяльнісний
характер. Однією з важливих вад
зниження пізнавального інтересу
студентів залишається формалізм,*

УДК 378.091.33-027

DOI 10.32782/NPU-VOU.2023.4(91).13

ПРОБЛЕМА АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЗДО- БУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБА- МИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕН- НЯ НАУКОВИХ КВЕСТІВ

© Блудова Ю., Ільїна О., 2023

*що виявляється у відриві завчених
абстрактних тверджень від уміння
використовувати їх на практиці.
Потрібні умови та засоби актива-
ції майбутніх фахівців, перевірені
практикою, для вирішення пробле-
ми підвищення ефективності ос-
вітнього процесу.*

*Соціокультурні умови детерміну-
ють розвиток освітніх техноло-
гій, найчастіше їх оновлення йде
за допомогою інтеграції ідей із
кількох технологій і застосуван-
ня мережевих ресурсів інтернету,
технічних засобів навчання, як-от
електронні гаджети, що сприяє
високій особистісній включеності
в навчання, інтерактивної взаємодії
учасників освітнього процесу,
швидкого доступу до інформації
та підвищення в них пізнавальної
мотивації.*

Постановка проблеми. У сучасний період розвитку української держави відбуваються складні процеси демократизації, що ставлять високі вимоги до підготовки майбутніх педагогів. Заклад вищої педагогічної освіти повинен формувати особистість громадянина України, забезпечувати заклади кваліфікованими та компетентними випускниками, фахівцями, які володіють глибокими загальнонауковими та професійними знаннями, сформованими компетентностями, здатні до наукової роботи, готові до самореалізації у своїй професійній діяльності, у суспільному й особистому житті.

На сучасному етапі підготовки майбутніх учителів збільшуються обсяг і складність освітніх програм, прискорюються темпи навчання, оновлюються освітні технології. Для глибшого та повнішого опанування матеріалу освітніх програм ЗВО необхідно безперервно вдосконалювати навички пізнавальної діяльності здобувачів освіти, формувати якості дослідника, підвищувати ефективність пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні основи процесу пізнання в закладах вищої педагогічної освіти розглядалися у наукових працях українських і закордонних учених: А. Алексюка, В. Лозової, Г. Костюк, Т. Ткачук; структурні компоненти освітнього процесу досліджували Я. Биховський, І. Ільясов, І. Лернер, В. Фоменко, В. Ягупов; процес управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів відображено в наукових працях Є. Белкіна, Л. Клименко, Н. Тализіної, Ю. Щербаня; умови ефективної організації навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді розглядали П. Автономов, М. Гриневич, Л. Желізняк, Л. Петренко, А. Сорокін; форми та методи активізації навчально-пізнавальної діяльності знайшли відображення у працях М. Єнікеєва, В. Лозової, В. Онищука, Л. Степашко, І. Харламова, Т. Щукіної й інших. Теорія інтересу у психології та педагогіці розгля-

дається у працях цілої низки науковців: О. Багузіна, М. Беляєва, Л. Божовича, В. Бондаревського, А. Маркової, В. Мясіщева, М. Цветкової, Н. Кононец, Н. Гамбург, А. Льовіна, В. Максимової, С. Сушко, О. Запорожця, Г. Єльнікової, Ю. Приходько, В. Котирло, К. Крутій.

Проблему розвитку пізнавальних інтересів досліджували В. Сухомлинський, А. Алексюк, Є. Голанд, Л. Гордон, К. Делікатний, В. Демиденко, Б. Друзь, Є. Киричук, В. Онищук, В. Шморгун, Є. Рабунський, О. Синиця, О. Савченко, І. Унт та інші.

Питання інтенсифікації освітньої діяльності є найактуальнішою проблемою сучасної педагогічної науки та практики. Це пов'язано з тим, що навчання та розвиток є активними процесами, від якості організації освітнього процесу залежать результати навчання, розвитку та виховання здобувачів освіти.

Ключовим питанням у вирішенні проблеми підвищення ефективності та якості освітнього процесу в закладах вищої освіти є покращення навчання студентів. Його особливе значення полягає в тому, що навчання має бути спрямоване не лише на розвиток усвідомлення матеріалу, а й на формування позитивного ставлення до власної пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Перетворювальний характер діяльності завжди пов'язаний з активністю суб'єкта. Знання, які майбутні фахівці здобувають у готовому вигляді, зазвичай зумовлюють труднощі їх застосування на практиці або для вирішення конкретних завдань. Це пов'язано з формальним вивченням теоретичних положень і невмінням застосовувати їх на практиці.

Важливо у практичній діяльності застосовувати такі форми та методи, що забезпечували б активізацію пізнавального інтересу здобувачів вищої освіти, їхню пізнавальну активність у здобутті нових знань, давали можливість підвищувати рівень знань і вмінь, сприяли формуванню самостійності у здобутті та засвоєнні знань.

Навчання є важливішим і найнадійнішим способом здобуття систематичної освіти. У процесі набуття знань, умінь і навичок важливе місце посідає пізнавальна діяльність здобувачів освіти та вміння педагога активно керувати нею. Викладачі можуть керувати освітнім процесом пасивно або активно. Пасивно керований процес – це такий спосіб організації освітнього процесу, за якого основна увага приділяється формі передачі нової інформації, тоді як процес набуття знань здобувачами освіти залишається спонтанним. Знання набуваються репродуктивним шляхом. Активно керований освітній процес – це процес, що має на меті допомогти студентам здобути міцні знання та збагатити зворотний зв'язок. Тут потрібно враховувати індивідуальні особливості учнів, моделювати освітній процес, робити прогнози, складати чіткі плани й активно керувати навчанням і розвитком кожного здобувача освіти. У процесі навчання студенти можуть проявляти пасивну й активну пізнавальну діяльність [5, с. 43].

Розкриття суті пізнавального інтересу передусім потребує наукового визначення поняття «інтерес». Проблема інтересу вивчалася філософами, психологами, педагогами тощо.

У сучасній психологічній науці питання інтересу є фундаментальним. Так, психолог Л. Подоляк «інтерес» характеризує за такими ознаками [4], як:

- свідоме ставлення до пізнавальної діяльності;
- селективність, тобто здатність вибирати найцінніший матеріал;
- активне ставлення до пізнавальної діяльності;
- можливість синтезувати матеріал.

Основними етапами процесу формування пізнавального інтересу здобувачів освіти до навчання визначають такі:

- створення специфічних умов, що сприяють появі особистої потреби у знаннях;
- поява позитивного ставлення до освіти.;

– організація пізнавальної діяльності здобувачів освіти та заохочення розвитку пізнавальних інтересів за допомогою визначених форм і засобів.

Науковець Т. Ткачук у цьому плані виділяє матеріальні, суспільно-політичні, професійно-трудова, пізнавальні, естетичні, спортивні інтереси. Пізнавальні інтереси в широкому розумінні слова виступають у формі навчальних і спеціально наукових інтересів до обраних предметів і галузей знань. Ключовим чинником зв'язку інтересу з пізнавальним інтересом є теорія ініціативності [2].

Науковець О. Савченко умовно виділяє три рівні:

– елементарний рівень, що характеризується безпосереднім інтересом до нових фактів, про які здобувач дізнається на занятті;

– середній рівень, за якого інтерес до пізнання важливих властивостей предметів або явищ становить глибоку внутрішню суть;

– високий рівень, у якому інтерес здобувача проявляється до причинно-наслідкових зв'язків, до виявлення закономірностей, до виділення загальних ознак явищ, що діють за різних умов [2].

Вирізняють чотири етапи розвитку пізнавального інтересу: зацікавленість, допитливість, заглибленість і спрямованість.

Етап зацікавленості характеризується ситуативним інтересом, етап допитливості – готовністю поглиблювати знання та самостійно вирішувати проблеми. На етапі заглибленості інтерес стає глибшим, стійкішим та індивідуально значущим. Здобувачі освіти вже усвідомлюють інтерес і демонструють відповідну пізнавальну активність. Етап спрямованості характеризується глибокими та міцними знаннями, свідомим прагненням із боку студентів за своєї теоретичні основи науки та застосувати їх на практиці.

Варто відзначити, що питання формування пізнавальної активності та мотивації в освітньому процесі є однією з основних

проблем ЗВО. Серед низки важливих компонентів пізнавальної активності виокремлюють мотиваційний компонент (потреби, інтереси, орієнтації, настанови), який формується на різних рівнях: творчому, пошуковому та репродуктивному. За твердженням Н. Москаленко, особливе місце в освітньому процесі належить творчій і навчально-пізнавальній діяльності студентів [3].

Пізнавальний інтерес є найвищим позитивним мотивом. Тому варто враховувати таку психологічно-особистісну рису, як активність. Активність як найважливіша якість людини – це властивість змінювати навколишню дійсність відповідно до власних потреб, поглядів і цілей [3].

Отже, пізнавальний інтерес можна вважати важливим чинником освітнього процесу, який впливає як на атмосферу, так і на інтенсивність пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Щоб отримати стійкий інтерес студентів, необхідні належне науково-методичне забезпечення освітнього процесу, навчально-методичні матеріали та технічне оснащення, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту, правильний і творчий вибір методів навчання й активізація міждисциплінарних зв'язків.

У своїй викладацькій діяльності з метою формування стійкого пізнавального інтересу здобувачів освіти під час викладання дисциплін професійного циклу ми використовуємо сучасні форми, методи, прийоми, які допомагають підготувати конкурентоспроможного фахівця. Викладання фахових дисциплін відбувається через систему лекцій, семінарських і практичних занять.

У зв'язку з підвищенням вимог до якості підготовки сучасних педагогічних працівників, що працюватимуть у Новій українській школі, постає потреба в застосуванні нових підходів і технологій навчання, що зможуть забезпечити необхідний рівень підготовки в оптимальних

умовах організації освітнього процесу. Майбутній учитель в умовах ринкової економіки повинен не тільки мати ґрунтовні базові знання з обраної професії, а й уміти самостійно оновлювати їх, вести творчий пошук, опановувати передові знання та технології, що існують в педагогічній галузі. Особливе місце в освітньому процесі закладів вищої освіти посідають форми організації, що сприяють активності студентів на заняттях, підвищують рівень знань та індивідуальну відповідальність за результати своєї роботи. Цього можна досягти використанням технологій активного навчання [1].

Нові вимоги до вищої освіти передусім передбачають зміни освітнього простору ЗВО. Ці зміни стосуються мети та змісту освіти, методів і технологій, що використовуються. Активно впроваджуються масові відкриті онлайн-курси, інтерактивні технології, індивідуальні траєкторії навчання тощо.

Соціально-психологічні особливості даного покоління, система цінностей молоді багато в чому визначають ландшафт нового освітнього простору ЗВО. Отже, проблема дослідження полягає в необхідності нових креативних освітніх технологій, які водночас відповідатимуть вимогам мінливого суспільства, запитами суб'єктів освітнього процесу, передусім здобувачів освіти нового покоління.

Застосування нових технологій в освіті завжди привертало увагу не лише педагогів, а й психологів, соціологів, філософів, антропологів. Багато вчених писали про зміну підходів до освіти, пов'язаних зі зміною особистості того, хто навчається. До освітніх технологій, що відповідають сучасним вимогам, може бути віднесена і квест-технологія. У рамках квестів можливі набуття та продукування знань, заснованих на пошуку, дослідженні. Тут доречно процитувати А. Ейнштейна, який визначав гру як вищою формою дослідження. Питанням використання квест-технологій присвячено безліч теоретичних і емпіричних досліджень [2].

У зарубіжних дослідженнях, зокрема в роботі Т. Kaivola, Т. Salomaki, J. Taina [6, с. 8], аналізується застосування квестів, їхні можливості для студентів закладів вищої освіти.

Дослідники Т. Наумова, А. Баранов, Я. Тараканов вважають, що використання вебквестів у процесі навчання розвиває у студентів лідерські якості особистості [1].

Науковець Л. Желізняк пропонує використовувати модель мініпроектів і вебквестів у реалізації ідеї педагогічного сприяння становленню учня як осмисленого суб'єкта соціокультурного освітнього простору [1].

Поняттям «квест» (від англійського “quest” – пошук, гра-загадка) визначають різні види онлайн- і офлайн-ігор, які розгортаються у віртуальному і / або реальному просторі. Це специфічна форма ігрової діяльності, яка вимагає від учасників пошуку вирішення поставлених завдань. У сучасних умовах квест стає новою практикою соціальної комунікації, новим видом активного відпочинку для просунутої інтелектуальної молоді. Комп'ютерні ігри у стилі квест досить поширені, однак останнім часом із віртуального світу квести стрімко проникають у реальний світ [5].

Квест – інтелектуальний вид гри, процес якої розгортається у спеціально підготовленому приміщенні, з якого учасники квесту мають вибратися, вирішивши поставлені завдання. Відмітними рисами таких ігрових практик є те, що учасники повинні швидко адаптуватися в нових умовах, ухвалювати рішення в найнесподіваніших ситуаціях. Тому квести особливо цікаві для здобувачів освіти.

Квест-проектна діяльність у рамках освітнього закладу має особливу виховну цінність [2]: виховує особисту відповідальність, повагу до культурних традицій, історії, майбутньої професії; формує культуру міжособистісних відносин і толерантність, прагнення до самореалізації та самовдосконалення, здоров'язбереження тощо.

Дослідник І. Сокіл пропонує детальну класифікацію квестів, наведемо її тут у скороченому вигляді [6]. Освітні квести розрізняються:

- за формою проведення (комп'ютерні ігри-квести, вебквести, QR-квести, медіаквести, квести на природі, комбіновані);

- за режимом проведення (у реальному режимі; у віртуальному режимі; у комбінованому режимі);

- за терміном реалізації (короткострокові, довгострокові);

- за формою роботи (групові, індивідуальні);

- за предметним змістом (моноквест, міжпредметний квест);

- за структурою сюжетів (лінійні, нелінійні, кільцеві);

- за інформаційним освітнім середовищем (традиційне освітнє середовище; віртуальне освітнє середовище) [6].

Нині освіта є одним із визначальних чинників відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства. Пріоритетом стає не просто накопичення знань, умінь і навичок, а формування здатності до навчання, набуття навичок пошуку інформації та здатності до самонавчання впродовж життя.

Сучасному суспільству необхідні високоосвічені, духовно багаті, ініціативні громадяни, здатні адекватно ставитися до подій, що відбуваються у світі та країні, дати правильну оцінку культурній і науковій спадщині, історичним досягненням; здатні зрозуміти себе, визначити своє місце в суспільстві; які вміють ухвалювати відповідальні рішення за обставин, що склалися; здатні прогнозувати можливі наслідки власних дій; відкриті до взаємодії, мобільні, активні.

Пізнавальний інтерес – це стан, який активізує саморозвиток обох сторін системи «викладач – здобувач», а далі – їх самовиховання, самонавчання та самовдосконалення. Психічні новоутворення, які є наслідком емоційного переживання успіху

у структурі особистості викладача та студента, змінюють умови педагогічної системи, впливають на її мету, а через неї – на всю освітньо-виховну систему загалом.

Аналіз наукової літератури із проблеми активізації пізнавального інтересу дозволяє зробити висновки про те, що найкращих результатів у формуванні цього важливого мотиву можна досягти упровадженням в освітній процес нових інтерактивних методів і форм, освітніх технологій, що забезпечують швидкість

перетворень і відповідають на запити сучасного суспільства. Необхідні технології, які дозволяють готувати таких фахівців, які здатні в умовах глобальної конкуренції проектувати нові види діяльності, перетворювати соціальне середовище, створювати успішні бізнеси, вирішувати актуальні завдання сучасної практики та можливі проблеми майбутнього. Прикладом таких технологій слугує запровадження в освітній процес педагогічного ЗВО наукових квестів як інтерактивної форми навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Желізняк, Л.** (2012). Технологія «Веб-квест» на уроках інформатики. http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30734/.
2. **Кадемія, М.** (2013). Вебквест у підготовці майбутніх учителів : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ Фірма «Планер». 155 с.
3. **Москаленко, Н.** (2011). Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів. Дніпропетровськ : Інновація. 238 с.
4. **Подольак, Л.** (2006). Психологія вищої школи : навчальний посібник. Київ : Філ-студія. 320 с.
5. **Свіргунець, В.** (2002). Формування інтересів і мотивів до занять з фізичного виховання. Вісник технологічного університету Поділля. № 5. Ч. 3. С. 43–47.
6. **Сокол, І.** (2013). «Вебквест» як інноваційний метод формування творчої особистості. <https://prezi.com/tf7lzsyfhd09/presentation/>.

REFERENCES

1. **Zheliznyak, L. D.** (2012). Tekhnolohiya "Veb-kvest" na urokakh informatyky ["Web Quest" technology in computer science classes]. Retrieved from: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30734/. [in Ukrainian]
2. **Kademiya, M. Yu.** (2013). Veb-kvest u pidhotovtsi maybutnikh uchyteliv : navchalno-metodychnyy posibnyk [Web quest in the training of future teachers: educational and methodological manual]. Vinnytsya : TOV Firma "Planer". 155 s. [in Ukrainian].
3. **Moskalenko, N. I.** (2011). Innovatsiyni tekhnolohiyi u fizychnomu vykhovanni shkolyariv [Innovative technologies in physical education of schoolchildren]. D. : Innovatsiya. 238 s. [in Ukrainian].
4. **Podolyak, L. H.** (2006). Psykholohiya vyshchoyi shkoly; navchalnyy posibnyk. [Higher school psychology; Tutorial]. K. : Fil-studiya. 320 s. [in Ukrainian].
5. **Svirhunets, V. H.** (2002). Formuvannya interesiv i motyviv do zanyat z fizychnoho vykhovannya. [Formation of interests and motives for physical education classes]. Visnyk tekhnolohichnoho universytetu Podillya. № 5. CH. 3. S. 43–47 [in Ukrainian].
6. **Sokol, I.** (2013). "Veb-kvest" yak innovatsiynyy metod formuvannya tvorchoyi osobystosti. ["Web-quest" as an innovative method of forming a creative personality]. <https://prezi.com/tf7lzsyfhd09/presentation/> [in Ukrainian].
7. **Kaivola, T., Salomaki, T., & Taina, J.** (2012). In quest for better understanding of student learning experiences. *Social and Behavioral Sciences*. № 46. p. 8–12.

Yuliia BLUDOVA, Olena ILINA

THE PROBLEM OF ACTIVATING THE COGNITIVE INTEREST OF HIGHER EDUCATION ACQUIRES BY MEANS OF ORGANIZING AND CONDUCTING SCIENTIFIC QUESTS

The formation and development of the cognitive interest of higher education students is considered one of the current topics of today's pedagogical science and practice. The quality of education as an activity depends on the result of education, development and upbringing of students, the implementation of the principle of activity in education is of certain importance, since education and development have an activity nature. One of the important disadvantages of reducing the cognitive interest of students remains formalism, which manifests itself in the separation of learned abstract statements from the ability to use them in practice. Conditions and means of activation of future specialists, verified by practice, are needed to solve the problem of increasing the efficiency of the educational process.

Socio-cultural conditions determine the development of educational technologies, most often their updating takes place with the help of the integration of ideas from several technologies and the use of network resources of the Internet, technical means of learning, including electronic gadgets, which promotes high personal involvement in learning, interactive interaction of participants in the educational process, quick access to information and increasing their cognitive motivation.

Key words: *cognitive interest, cognitive activity, students of higher education, quest technology, educational quest, activity.*